
Žádná změna, také změna

Žádná změna, také změna

16.11.2009, autor: Ondřej ŠTEFFL

Situovat století, ve kterém byla vydána Bible kralická, dokáže v roce 2009 jenom každý třetí maturant. Ukazuje to průzkum obecných studijních předpokladů a znalostí v češtině, angličtině, matematice, který zorganizovala společnost SCIO na vybraných středních školách. Navazoval na sondu maturant, kterou SCIO provedlo v roce 1998. Před jedenácti lety se do sondy zapojilo celkem 80 000 maturantů na gymnáziích, středních odborných školách i na čtyřletých učilištích s maturitou. Tehdy to byl přípravný krok ke státní maturitě. Státní maturita byla opět odložena a tak se naše společnost rozhodla znovu prověřit znalosti maturantů na chlup stejným testem, jako byl ten před jedenácti lety. Zastoupeno bylo široké spektrum středních škol, od gymnázií až po střední odborná učiliště. Abychom mohli dobře popsat, jak se celá vzdělávací soustava vyvíjela, porovnávali jsme pouze školy, které se zúčastnily testů v obou letech. Letos se ovšem testování zúčastnily pouze ty školy, které se k tomu samy rozhodly, nejednalo se tedy o náhodný výběr. Samozřejmě, že se přihlásily ty školy, které měly v roce 1998 nadprůměrné a mírně nadprůměrné výsledky, ty s nejhorsími výsledky to ani nenapadlo. Ve vzorku jsme měli 4 800 studentů a to je dostatečný počet, abychom mohli považovat výsledky testu za reprezentativní.

V čem je zakopaný pes?

V České republice vládne všeobecné přesvědčení, že kvalita škol a především maturantů v poslední době silně upadá. Základem mylného pocitu zhoršování je skutečnost, že za posledních patnáct let se podíl studentů nastupujících na vysoké školy v populačním ročníku zvýšil více než třikrát a na vysokých školách jsou nyní studenti s kvalitami, se kterými dříve končili v učení. Zatím co v roce 1998 maturitu složilo asi 47 procent z populačního ročníku, v roce 2009 se toto číslo bude pohybovat okolo 60 procent. Počet maturantů, majících maturitu z gymnázia, vzrostl o 44 %. Je jasné, že výběr studentů gymnázií byl dříve výrazně přísnější a na gymnáziích celkově studovali žáci s lepšími předpoklady, vybraní podle přísnějších kritérií než o jedenáct let později. To platí i pro odborné střední školy, kde navíc došlo i k tomu, že se část nejschopnějších žáků, kteří by ještě v roce 1998 byli na negymnaziálních školách, přesunula na gymnázia. Zatímco na gymnáziích přibýlo za jedenáct let značné množství slabších žáků, na negymnaziálních školách se podíl nejschopnějších žáků snížil a naopak přibýla nemalá část žáků se slabšími předpoklady. Od roku 2000 se podíl mladých lidí nastupujících na vysoké školy více než zdvojnásobil. Ale pochopitelně že průměrná úroveň studentů je mnohem, mnohem nižší než dřív (průměrné IQ studujících se za deset let snížilo o 10 bodů).

Je samozřejmé, že se to musí projevit na vysoké škole. Vysokoškolský titul - dřív to opravdu znamenalo, že jeho majitel splňuje náročná kritéria, ale dnes Darmo mluvit. Můžeme kritizovat celkový pokles průměrné úrovně vysokoškolského studenta i pokles hodnoty diplomu, ale je nepochybné, že průměrná vzdělanost národa se zvyšuje.

Ti, co by se dřív šli vyučit na svářeče (skláře, servírku), se dnes hlásí na vysoké školy, jsou přijati a studují - většinou úspěšně. Můžeme se navíc pochybovat o úrovni poskytnutého vzdělávání, stejně je jejich vzdělání širší, obsáhlejší než po vyučení svářečem (sklářem, servírkou). Zvyšuje se jejich šance na dobrou práci.

Také celková intelektuální kondice obyvatel je mnohem vyšší. Ti co by dřív již od 17 či dokonce 15 let chodili na šestou do fabriky, nyní stráví další roky v prostředí vysoké školy. Průměrná délka vzdělávání se u nás prodloužila za posledních 10 let téměř o tři roky.

Maturanti nejsou horší, než bývali

Celková úroveň výsledků maturitního vzdělávání se za 11 let prakticky nezměnila. Výsledky středních škol jsou až překvapivě stabilní. V českém jazyce se prakticky výsledky vůbec nezměnily a to i přes větší podíl populačního ročníku, se kterým školy pracují. Na dílčí změny ve struktuře má zřejmě vliv spíše vývoj společenského kontextu než škola. Pro mnohé bude jistě překvapením, že žáci se mírně zlepšili v pravopisu. Ale o trochu zhoršili např. ve znalosti syntaxe. Změny v literatuře je snad možné charakterizovat velmi mírným odklonem od čisté faktografie (narodil se, napsal) k práci s textem a k obecnějším poznatkům. Z podrobnější analýzy textů vyplývá malý posun směrem od znalostního, encyklopedického pojetí literatury k obecnějším znalostem a k práci s textem.

Výrazně se zlepšila jazyková připravenost žáků. Je to patrné především v angličtině. Podíl na tom může mít nejen škola, ale i jiné vlivy, jako je internet, stahování anglických filmů a písniček, počítačové hry, cestování, dostupnost anglických a amerických materiálů. U cizího jazyka došlo k největším změnám masivním přesunem od němčiny k angličtině.

Zatímco v roce 1998 si němčinu vybralo ještě 37 procent žáků, v roce 2009 to už bylo jen 23 procent. V němčině došlo k nepatrnému pokroku úspěšnosti. Je ale zřejmé, že němčina jako hlavní jazyk výrazněji mizí ze všech typů škol a volí si ji žáci se slabšími studijními předpoklady a méně vzdělanými rodiči. Zlepšení jazykového vzdělávání je značné, ale přesto nemůžeme být spokojeni. Současný stav je daleko od ideálního. Platí to zejména u negymnaziálních středních škol.

K výraznému zhoršení došlo v matematice. Významný podíl na tomto zhoršení má pokles erudice v práci s čísly, jinak řečeno v počítání. A to má nepochybně příčinu v nástupu kalkulaček. Generace žáků, kteří maturovali v roce 1998, totiž ještě procházela základní školou v době, kdy kalkulačky nebyly běžné a děti byly více trénovány v počítání. Zhoršení v matematice nespočívá v povrchnějším nebo méně kvalitním vyučování - kdyby to tak bylo, projevilo by se to ve všech úlohách, ale prostě v tom, že výuce matematiky je na středních školách věnováno méně času, a to na úkor jiných např. volitelných předmětů, o které mají žáci větší zájem. Proč celkově klesá zájem o matematiku a na vysokých školách o obory s matematikou spojené, na to Sonda maturant ani po 11 letech odpověď nedává.

Pokud ovšem přihlídneme k tomu, že se výrazně zvýšil podíl populace, která na střední školy s maturitou a zejména na gymnázia nastupuje, můžeme celý pohled na výsledek obrátit. Stačí, když ze vzorku roku 2009 odstraníme 15 % nejslabších žáků a hned získáme celkově lepší výsledky než v roce 1998. Jinými slovy zhoršení nemusí vůbec nijak souviset s kvalitou výuky či zájmem žáků. Jedno z možných vysvětlení je, že se zvýšením podílu populačního ročníku, který se připravuje k maturitě, se zvýšil i podíl žáků, kteří nemají ke studiu matematiky dobré předpoklady.

Test z obecných studijních předpokladů byl složen ze tří oddílů: verbální části, analytické části a kvantitativní části. Tento test má mezi ostatními zvláštní postavení. Na jedné straně jde o dovednosti a schopnosti, které nejsou předmětem výuky, ve škole se neučí jako předmět, a značná část obecných studijních předpokladů souvisí s vrozenými schopnostmi. Na druhé straně by ovšem škola měla studijní předpoklady rozvíjet. Z hlediska struktury celého testu se žáci nejvíce zlepšili v analytické části, jejich schopnost logického uvažování se tedy zlepšila, zlepšení ve verbální části svědčí o tom, že v rozporu s všeobecným přesvědčením se zlepšuje čtenářská gramotnost maturantů. Nejmenší zlepšení, ale stále zlepšení je v kvantitativní části testu. To ukazuje, že zhoršení v matematice je spíše způsobeno dílčími neznalostmi než nižší schopností kvantitativního (matematického) uvažování.

Z našich testů vyplývá, že žáci jsou sebevědomější, umí lépe pracovat s informacemi a klesá přímý vliv školy na vzdělávací výsledky žáků. Testy také ukazují, že mnohá všeobecně přijímaná tvrzení o zhoršování kvality středoškolského vzdělávání jsou jen pouhé dohady.

Ondřej ŠTEFFL

Autor je ředitelem společnosti SCIO

" Průměrná úroveň studentů je mnohem nižší než dřív. Průměrné IQ studujících se za deset let snížilo o 10 bodů.

Foto - V angličtině došlo k výraznému zlepšení, v matematice ke zhoršení.